

BOJNA ZASTAVA

Nguyen Van Kat

Moja zastava plapola kot veliko srce,
gverile prapor, prapor boja

.....
v Da Nang, da tam zaplenil bi kak tigrov zob,
in med napadom na utrjen strelski jarek Yankeejev
zasledujoče krogle iskale mojo so zastavo,
ko topič prijatelj kriknil svojo je žalitev,
sto pet milimetrov, proti utrjenemu jarku.
Zmerom nove roke vlečejo naprej zastavo,
ker vojaki umirajo na morju zemlje,
tudi vojaki viet umirajo na morju zemlje.
le moja velika in radostna zastava.
— gverile čvrsti prapor — smrti ne pozna.

Padli Vietkongovec, ki so partizani v boju
iztrgali njegovo truplo sovražniku, dec. 1965

GENOCID

Jean-Paul Sartre

Na šesto zastavljeno vprašanje: »Ali je vlada ZDA kriva zločina genocida nad vietnamskim ljudstvom«, je mednarodno sodišče za vojne zločine, ki je zasedalo v Roskildu na Danskem od 28. novembra do 1. decembra 1967 soglasno odgovorilo: »Da.« Jeanu Paulu Sartru pa je sodišče zaupalo nalogo, naj ta odgovor utemelji. Njegovi razlogi so bili naslednji:

I.

Beseda »genocid«, še ni posebno stara: pravnik Lenkin jo je skoval med svetovnjima vojnama. Stvar sama pa je prav tako stara kakor človeštvo in doslej še ni bilo družbe, ki bi je njen ustroj obvaroval pred tem zločinom. Torej je sleherni genocid plod zgodovine in značilen za človeško skupnost, ki ga je zagrešila. Tisti genocid, o katerem moramo tu soditi, je delo najmočnejše kapitalistične države zahodnega sveta in kot takšnega ga moramo skušati spoznati — z drugimi besedami: kolikor hkrati izraža notranji gospodarski ustroj te sile, njene politične cilje in protislovje sedanjega političnega položaja. Zlasti pa si moramo prizadevati, da bi razumeli namen genocida v vojni, ki jo vodi ameriška vlada

proti Vietnamu. Drugi člen konvencije iz leta 1948 opredeljuje genocid glede na njegov namen. Konvencija se opira, da si tega posebej ne omenja, na še sveže spomine: Hitler je javno razglasil svoj premišljen namen iztrebiti Žide — iz genocida je napravil politično sredstvo in tega ni nič prikrival. Žida je treba pokončati, naj pride od kjer koli — pa ne zato, ker so ga zalotili z orožjem v roki ali zato, ker je sodeloval pri odpor-niškem gibanju, marveč preprosto zato, ker je Žid. Ameriška vlada skrbno pazi, da ne bi kakšna tako jasna izjava osvetlila njenih pravih namer. Zatrnila je celo, da hoče pomagati svojim zaveznikom, južnim Vietnamcem, ki da so jih napadli severni komunisti. Mar res lahko, če preučimo dejstvo, v njih objektivno odkrijemo zamolčani namen genocida? In ali lahko — po tej preučitvi — trdimo, da oborožene sile ZDA ubijajo Vietnamce v Vietnamu samo zato, ker so Vietnamci? To bomo lahko ugotovili šele po kratkem pregledu zgodovinskega razvoja: struktura vojne se spreminja vsitric s spremembami notranjega razvoja družbe. Od leta 1860 pa do današnjih časov so se temeljito predrugačili tako smoter vojne kakor tudi vojaški cilji — in zadnja stopnja te preobrazbe je prav »eksemplarična vojna« Združenih držav proti Vietnamu. 1956: sporazum o ohranitvi dobrin nevtralnih držav; leta 1864: prizadevanje v Ženevi za zaščito ranjencev — 1899 in 1907 pa dve konferenci v Haagu, ki naj bi s pravnimi normami uredili vojaške spopade. Ni naključje, da so juristi in vlade skušali »humanizirati vojno tik pred dvema najstrašnejšima pokoloma, kar jih je doživelo človeštvo doslej. Vladimir Dedijer je v svojem delu »O vojaških konvencijah« zelo dobro pokazal, da so kapitalistične družbe prav tedaj porajale pošast totalne vojne, ki izraža pravo njihovo bistvo. Vzroki so naslednji:

1. Konkurenca med industrializiranimi državami, ki skušajo druga drugi iztrgati nove trge, povzroča tisto trajno sovražnost, ki se v teoriji in praksi razodeva kot »meščanski nacionalizem«.

2. Razvoj industrije, ki je izvor teh nasprotij, omogoča tudi njihovo rešitev v prid nemu izmed tekmecev, s tem da proizvaja sredstva za čedalje bolj množično uničevanje ljudi.

Rezultat tega razvoja je ta, da je čedalje težje razločevati med zaledjem in fronto, med civilnim prebivalstvom in vojaki.

3. To tembolj, ker so novi vojaški cilji — in to v bližini mest — tovarne; te pa celo v primeru, če ne delajo za vojsko, vsaj deloma vzdržujejo gospodarski potencial dežele. Uničenje tega potenciala pa je ravno namen spopada in hkrati sredstvo za zmago v njem.

4. Zato so mobilizirani vsi: kmet se bojuje na fronti, delavec je vojak na drugi bojni črti, ženske nadomeščajo moške na poljih. Delavec postane tako v totalnem vojnem naporu, ko se cel narod spoprime z drugim narodom, nehote borec, saj ima gospodarsko najmočnejša sila tudi največ upanja na zmago.

5. Končno ima demokratični razvoj meščanskih držav tudi ta učinek, da se začenjajo množice zanimati za politično življenje. Oblast sicer ni v njihovih rokah in zato ne morejo odločati, a vendar se polagoma začenjajo zavedati same sebe. Ko izbruhne oborožen spopad, ne vidijo v njem nekaj tujega. Propaganda ta konflikt po svoje prikazuje in ga pogostoma deformira ter postane tako vojaški spopad etična odlo-

čitev vse skupnosti: v vsakem vojskujočem se narodu postanejo po takšni manipulaciji vsi — ali skoraj vsi — pripadniki te skupnosti sovražniki prebivalcev druge države. Tako postane vojna zares totalna.

6. Zaradi nenehne rasti tehnološkega razvoja te družbe tudi nenehno širijo področje svoje konkurence s tem, da pomnožujejo občila. Znameniti ameriški »One world« je obstajal že ob koncu 19. stoletja, ko je argentinsko žito zadalo milostni udarec angleškemu farmerjem. Totalna vojna ni samo vojna vseh pripadnikov neke skupnosti proti vsem pripadnikom druge skupnosti: totalna je tudi zato, ker grozi zajeti ves svet, razplameneti vsepovsod vojni požar.

Zato vojna med državami (buržoaznimi) — spopad, ki se je začel leta 1914, je prvi primer takšne vojne, čeprav je grozil Evropi že od leta 1900 — ni iznajdba enega samega človeka ali ene vlade, marveč preprosto potreba po totalitarnem vojaškem naporu. Že od začetka tega stoletja dalje je nujno potrebna tistim, ki so hoteli nadaljevati politiko z drugimi sredstvi. Z drugimi besedami — izbira je jasna: ali nobene vojne ali pa takšno vojno. In takšno vojno so začeli naši očetje. Vlade pa, ki so videle, da se bliža, a niso bile ne dovolj bistre ne dovolj pogumne, da bi se ji izognile, so jo zaman skušale humanizirati.

Vendar se v tem prvem svetovnem spopadu namerni genocid pojavlja samo sporadično. Vojskujočim se državam gre — kakor v prejšnjih stoletjih — predvsem zato, da bi strle vojaško silo sovražne države, čeprav je njihov globlji namen uničiti njeno gospodarstvo. Tudi v prvi svetovni vojni niso vojskujoče se stranke nič več jasno razločevale med civilisti in vojsko, vendar se je — prav zato — le redko primerilo, da bi postalo civilno prebivalstvo — razen peščice terorističnih napadov — posebna tarča vojaških akcij. Sicer pa so bile vojskujoče se države — vsaj tiste, ki so igrale v vojni vodilno vlogo — industrijske sile, zaradi česar se je spočetka ohranilo med njimi nekakšno ravnotežje: vsaka izmed njih je imela glede možnega iztrebljanja drugih na voljo odvratilne razloge, to je sposobnost, da uveljavi zakon: zob za zob. In s tem si lahko razložimo, zakaj so ohranile sredi pokola nekakšno previdnost.

II.

Vendar že od leta 1850 in v vsem zadnjem stoletju genocidi v izvenevropskih deželah niso redki. Nekateri izmed njih so bili izraz avtoritarnih političnih struktur, drugi — tisti, brez katerih ne bi mogli razumeti naraščajočega imperializma Združenih držav in narave vietnamske vojne — pa izvirajo iz notranjega ustroja kapitalističnih demokracij. Velike sile — zlasti Anglija in Francija — so si ustvarile kolonialne imperije, da bi vanje izvažale svoje trgovsko blago in kapital. Že ime, s katerim so Francozi označili svoje »osvojitve«: prekomorske posesti, nam jasno kaže, da so si jih lahko pridobili samo z osvojevalnimi vojnami. Nasprotnika so šli iskat tja, kjer je bil doma: v Afriko, Azijo, v manj razvite dežele. Nikakor pa ni bila v njihovem načrtu »totalna vojna«, saj bi bilo v tem primeru treba že spočetka računati z neko recipročnostjo. Osvajajoče države so raje izkoristile absolutno premoč v orožju in uporabile v spopadu samo ekspedicijske čete. Te so bile zlalika kos

rednim vojskam — če jih je sploh kaj bilo. Ker pa takšna neizzvana agresija vzbudi sovraštvo civilnega prebivalstva in postane to prebivalstvo potem rezervoar upornikov ali vojakov, so kolonialne čete uresničevale svoje namene z nasiljem, to je z vedno novimi pokoli. Ti pokoli imajo naravo genocida: tu gre za uničenje »dela skupine« (etične, narodnostne ali religiozne) zavoljo lažjega ustrahovanja ostalih članov in za razslojitev domače družbe. Francozi so v prejšnjem stoletju najprej prelili v Alžiriji veliko krvi, nato pa so vsilili tej plemenski družbi — v kateri je imela vsaka skupnost svojo nedeljeno zemljo — svoje civilno pravo (Code Civil), ki uveljavlja pravna pravila o zasebni lastnini, po katerih se morajo zapuščine deliti. Tako so sistematično uničevali notranjo gospodarsko gradnjo dežele in je prišla zemlja hitro v roke trgovcem, ki so prispeli iz metropole, alžirski kmetje pa so izgubili vse. Skratka: kolonizacija ni samo osvojitvev — kakor je bila leta 1870 priključitev Alzacije in Lorene Nemčiji — marveč je nujno združena s kulturnim genocidom: nobene dežele ni namreč mogoče kolonizirati brez sistematične likvidacije značilnih lastnosti domače družbe, pri čemer pa se njeni pripadniki ne morejo vključiti v metropolo in biti deležni njenih prednosti. Kolonializem je pravzaprav poseben gospodarski sistem: kolonija prodaja po posebno nizkih cenah surovine in živila kolonialni sili, ta pa ji v zameno prodaja industrijske izdelke in po cenah, ki veljajo na svetovnem trgu. Ta čudni sistem izmenjave pa je mogoč samo tedaj, če je kolonialni podproletariat prisiljen delati za mezde, ki ne zadostujejo niti za hrano. Zaradi tega je nujno, da prebivalstvo kolonij izgubi svojo nacionalno osebnost, svojo kulturo, svoje šege, včasih pa celo svoj jezik in da živi v revščini, podobno sencam, ki jih vse venomer opozarja na njihovo »podčlovečnost«.

Vendar je te »podljudi« njihova vrednost kot skoraj brezplačna delovna sila v neki meri zavarovala pred genocidom. Prav tedaj, ko se je rodilo nürnberško sodišče, so na primer Francozi poklali v Sefitu 70.000 Alžircev. Nihče se tedaj ni spomnil — tako pogosto so se dogajale takšne reči — da bi bilo treba našo vlado zaradi tega prav tako obsoditi, kakor so v Nürnbergu sodili nacistom. A vendar se to »namerno uničevanje dela neke narodnostne skupine« ni moglo še dalje stopnjevati, ne da bi škodovalo interesom francoskih naseljencev. Če bi namreč docela iztrebili ta podproletariat, bi uničili sami sebe. Ker pa Francozi alžirskega prebivalstva niso mogli iztrebiti, pa tudi ne integrirati, so izgubili alžirsko vojno.

III

Po teh opazkah bomo lažje razumeli, da se je po drugi svetovni vojni predrugačila struktura kolonialnih vojn. V tej dobi so se namreč ljudstva, živeča na ozemlju kolonij, odločila — saj jih je poučil oboroženi spopad sam in njegovi učinki na »imperije«, pa še zmaga Mao Ce Tunga — da si bodo znova priborila neodvisnost. Značilne lastnosti tega boja so bile že vnaprej načrtane: kolonisti so imeli premoč v orožju, koloniziranci pa v številu. Celo v Alžiriji — koloniji, ki je Francozi niso samo gospodarsko izkoriščali, marveč tudi naseljevali — je bilo razmerje v tem pogledu 1 : 9. V obeh svetovnih vojnah se je veliko prebival-

cev kolonij naučilo ravnati z orožjem in so postali prekaljeni vojščaki. Vendar je bilo orožja premalo in je bilo premalo učinkovito — vsaj spočetka — zato je moralo biti število bojevnikov omejeno. Tudi njihovo vojaško dejavnost so narekovali objektivni pogoji: omejevala se je na terorizem, zasede in vznemirjenje sovražnika; v ta namen pa so morale biti bojne skupine skrajno okretne, sovražniku so morale prizadevati nepričakovane udarce in nato takoj izginiti; to pa je bilo mogoče samo s sodelovanjem vsega prebivalstva. Od tod tista slovita simbioza med osvobodilnimi silami in ljudskimi množicami: osvobodilne sile so vsepovsod izvedle agrarno reformo, ustanovile politično oblast in šole; ljudske množice so jih pa zato podpirale, hranile, skrivale vojake osvobodilne vojske in prispevale svojo mladino, da je nadomeščala izgube. Ni naključje, če se je ljudska vojna s svojimi načeli, strategijo, taktiko in svojimi teoretiki pojavila prav v trenutku, ko so industrijske države prignale totalno vojno do viška z industrijsko proizvodnjo atomskih bomb. Tudi to ni bilo naključje, da je bila posledica te vojne uničenje kolonializma. Protislovje, katerega plod je bila zmaga alžirske osvobodilne fronte, srečamo v tej dobi malone povsod: skratka, ljudska vojna je zadala smrtni udarec klasični vojni (nič manj kakor — ob istem času — vodikova bomba). Kolonialne armade ne morejo priti do živega partizanom, ki jih podpira celotno prebivalstvo. Če hočejo preprečiti neprestane izpade, ki jim jemljejo pogum in jim grozijo z novim Dien-Bien-Fujem, potem jim ne ostane nič drugega, kakor da »izlijejo vodo iz vrča«, to je da iztrebijo civilne prebivalce. Vojaki kolonialne države kmalu spoznajo, da so njihovi najnevarnejši sovražniki tisti molčeči in zakrknjeni kmetje, ki samo kilometer proč od kakšne zasede niso nič videli in nič slišali. Ker enotnost vsega ljudstva zlahka drži klasično armado v šahu, je edina protigverilska strategija, ki se splača, uničenje tega ljudstva, to je vseh civilistov, tudi žensk in otrok. Mučenje in genocid: tako odgovarjajo kolonialne sile na vstajo kolonialnega prebivalstva. Vendar ta odziv — kakor vemo — nič ne zaleže, če ni temeljit in celoten: tega odločnega prebivalstva, ki ga družijo njegova partizanska armada, politično prebujenega in razsrjenega, ni mogoče več ustrahovati kakor v lepih, starih časih kolonializma — s kakšnim pokolom »za zgled«. Nasprotno, takšno dejanje bi samo še stopnjevalo njegovo sovraštvo: nič torej ne bi zaleglo, če bi ljudstvo samo zastrašili, marveč ga je treba telesno iztrebiti. Ker pa to ni mogoče, brez hkratnega uničenja kolonialnega gospodarstva in zaradi neposredne povezave z njim tudi vsega sistema kolonij, postanejo tuji naseljenci zbegani, kolonialne države pa se naveličajo trošiti ljudi in denar za spopad, ki ne obljublja rešitve. Množice kolonialne države se končno upro nadaljevanju takšne barbarske vojne in postanejo nekdanje kolonije neodvisne države.

IV.

So pa tudi primeri, ko genocida kot odgovora na ljudsko vojno ne zavirajo protislovja notranjega ustroja. Totalni genocid se tedaj razkrinka kot negibni temelj protigverilske strategije. In v nekaterih okoliščinah se lahko pojavi celo kot cilj, ki ga je treba doseči — ali takoj ali

pa postopoma. In prav to se dogaja v vietnamski vojni. Tu gre za neki nov moment imperialističnega procesa, ki ga navadno imenujemo neokolonializem — saj je zanj značilna agresija na neko bivšo kolonijo, ki si je medtem že pridobila neodvisnost, z namenom to deželo znova vpreči v kolonialni jarem. Najprej si agresivna država v tej deželi s financiranjem kakšnega puča ali drugačnega udara zagotovi takšno vlado, ki se ne poteguje za korist množic, marveč predstavlja le neznatno plast privilegirancev in zato tudi tujega kapitala. V Vietnamu se je to pokazalo z nastopom Diema, ki so ga vsilili tej deželi in ki ga vzdržujejo in oborožujejo Združene države in z njegovo odločitvijo, da bo zavrgel ženevske sporazume in ustanovil na vietnamskem ozemlju, ki leži južno od 17. vzporednika, neodvisno državo. Nadaljevanje pa nujno izhaja iz teh predpostavk: potrebni sta bili policija in vojska, da bi povsod preganjali nekdanje bojevnike, ki so bili oropani, saj so izgubili svojo zemljo in bili že s tem ter še pred vsakim dejanskim odporom označeni kot sovražniki novega režima. Skratka: začela se je strahovlada, ki je izzvala novo vstajo na jugu in zaradi katere je vzplamtela ljudska vojna. Mar so Združene države res kdaj mislile, da bo Diem lahko zatrl upor v kali? Vsekakor so tja nemudoma poslale najprej strokovnjake in nato čete; in zdaj so do vratu zapletene v spopad. V deželi divja skoraj prav takšna vojna, kakršna je bila vojna Ho-Ši-Minha s Francozi, čeprav je ameriška vlada v začetku izjavila, da pošilja v Vietnam čete samo iz velikodušnosti in zato, da izpolni dolžnosti do svojega zaveznika.

Ampak to je samo videz. V bistvu se ta dva zaporedna spopada v nečem bistveno razlikujeta: Združene države v nasprotju s Francozi v Vietnamu ne iščejo gospodarskih koristi. Ali pa — privatna podjetja so namreč tam že naložila nekaj kapitala. Vendar te investicije niso tako visoke, da jih ne bi bilo mogoče, če se ne bi obnesle, žrtvovati, ne da bi bili Američani kot narod pri tem resno prizadeti ali da bi utrpeli njihovi monopoli kakšno hujšo škodo. Zato bi se ameriška vlada v tem spopadu, saj se ne vojskuje zaradi neposrednih gospodarskih razlogov, lahko odrekla absolutni strategiji, to je genocidu. To seveda še ne dokazuje, da vlada Združenih držav takšno možnost upošteva; pač pa je nič ne ovira, da ne bi nanjo pomislila.

Američani sami trdijo, da ima ta spopad dva cilja. Pred kratkim je Rusk izjavil: v Vietnamu branimo sami sebe. Ameriška velikodušna pomoč ne velja več Diemu, zavezniku, ki se je znašel v škripcih, pa tudi Kyju ne. V Saigону grozi nevarnost *Združenim državam* samim. To pa očitno pomeni, da je njihov prvenstveni cilj vojaške narave: treba je obkoliti komunistično Kitajsko, največjo oviro ameriškega ekspanzionizma. Zato ZDA ne bodo dopustile, da bi se jim izmuznila južnovzhodna Azija. Američani so že postavili svoje ljudi na oblast v Siamu, kontrolirajo že dve tretjini Laosa in grozijo, da bodo vdrli v Kambodžo. Vendar bodo vse te osvojitve zaman, če se bodo znašli pred svobodnim in združenim Vietnamom, ki bo štel 31 milijonov prebivalcev. Zato tudi generali tako radi govorijo o »ključnem položaju«. Zato je rekel Dean Rusk z neprostovoljno komiko, da se oborožene sile Združenih držav vojskujejo v Vietnamu zato, »da bi preprečile tretjo svetovno vojno«. Ta fraza kot takšna nima smisla, razumeti jo moramo takole: »da bi v njej *zmagali*.«

Skratka, njihov prvi cilj jim narekuje potreba, da bi vzpostavljali obrambno linijo na Pacifiku. To pa lahko dosežejo samo v okviru splošne imperialistične politike.

Drugi cilj Združenih držav pa je gospodarske narave. General Westmoreland ga je izrazil ob koncu oktobra lani z naslednjimi besedami: »V Vietnamu se vojskujemo zato, da bomo pokazali, da se gverila ne izplača.« *Komu* naj bi to dokazali? Vietnamcem? To bi bilo kaj čudno: mar je res treba potrošiti toliko življenj in toliko denarja, da bi dopovedali narodu revnih kmetov, ki se bori za obstoj več tisoč kilometrov daleč od San Francisca? In zlasti: zakaj je bilo potreba to ljudstvo napasti, ga izzvati v boj, da bi ga kasneje lahko strli in pokazali nesmiselnost njegovega boja, ko so vendar interesi velikih trgovskih družb v tej deželi neznatni. Westmorelandovo izjavo je treba dopolniti — prav tako kakor že zgoraj omenjeno Ruskovo. *Drugim* hočejo dokazati, da se gverila ne izplača. Vsem izkoriščanim in zatiranim narodom, ki bi jih lahko kdaj zamikalo, da bi se otresli ameriškega jarma z ljudsko vojsko, naperjeno najprej proti lastni lažni vladi in *compradoresom*, ki jih podpira državna vojska, nato proti »posebnim vojaškim oddelkom« Združenih držav in končno proti redni ameriški vojski. Skratka, to je treba v prvi vrsti dokazati Latinski Ameriki. Zatem pa tudi, dasi bolj na splošno, vsemu »tretjemu svetu«. Guevarri, ki je rekel: »Potrebnih nam je več Vietnamov«, odgovarja ameriška vlada: »A vse bomo zatrli, kakor smo tega«. Z drugimi besedami, ta vojna naj bi bila predvsem za zgled. Zgled trem celinam in morda celo četrti, saj je končno tudi Grčija kmečki narod: tam so uvedli diktaturo in je na mestu opozorilo: podredite se ji, ali pa vas bomo popolnoma iztrebili. Genocid, kot strašilni zgled, naj bi torej veljal vsemu človeštvu in 6 % zemeljskega prebivalstva se nadeja, da bo s tem svarilom brez prevelikih stroškov zavlada nad vsemi drugimi 94 %. Seveda bi bilo Američanom — iz propagandnih razlogov — ljubše, da bi se Vietnamci uklonili, še preden bi jih uničili. Tudi ni čisto gotovo, če bi bil položaj kaj jasnejši potem, ko bi Vietnam izbrisali z zemljevida: mogoče bi bilo trditi, da so kapitulirali zaradi kakšne slabosti, ki bi se ji bilo mogoče izogniti. Če pa ti kmetje ne bodo niti za hip popustili in poplačali svoje junaštvo z neizbežno smrtjo, potem bodo Američani s tem bolj zanesljivo oplašili ljudi, ki se na gverilsko vojskovanje šele pripravljajo. Doslej smo torej dokazali troje: vlada Združenih držav hoče doseči v Vietnamu oporišče in hkrati postaviti zgled. Če naj doseže svoj prvi cilj, potem *lahko* — saj ne bi naletela na nobeno drugo težavo kakor na odpor Vietnamcev samih — iztrebi vse ljudstvo in vzpostavi v opustošenem Vietnamu *ameriški mir*; če pa hoče doseči še svoj drugi cilj, potem *mora* to ljudstvo — vsaj deloma — iztrebiti.

V

Izjave ameriških državnikov so manj odkrite od nekdanjih Hitlerjevih. Vendar odkritost v tem primeru tudi ni nujno potrebna: dovolj je, da govorijo dejstva; govore, ki jih spremljajo, *ad usum internum* (za notranjo uporabo, op. prev.), bodo tako verjeli samo Američani. Ves drugi svet dobro razume, za kaj gre: vlade, ki so z Ameriko zarotniško

povezane, so se zaprle v molk, druge pa sicer obsojajo genocid, vendar jim ni težko odgovoriti, da za kaj takšnega nikoli ni šlo in zatrjevati, da te vlade že samo s svojimi nedokazanimi obtožbami dokazujejo, da so pristranske. Saj nismo, trdi ameriška vlada, Vietnamcem — severnim in južnim — nikoli predlagali drugega kakor samo to: prenehajte agresijo ali pa vas bomo uničili. Ni nam treba poudariti, da je ta izjava nesmiselna, saj so napadalci Američani in zato tudi samo Američani lahko agresijo končajo. Vendar ta nesmisel ni nepreračunan: spretnost je v tem, da izraža — ne da bi bilo to videti — neko zahtevo, ki ji Vietnamci ne morejo ustreči. Zato je v ameriških rokah odločitev o tem, kdaj bo boj prestal. A tudi če bi njihovo zahtevo prevedli takole: priznajte, da ste premagani, ali pa boste morali živeti tako kakor v kamni dobi — kljub temu ostane drugi člen te alternative genocid. Rekli so: genocid, to že, vendar *pogojen*. Ali pa to pravno sploh drži? Ali je sploh pojmljivo?

Tudi če bi imel takšen argument kak pravni smisel, bi se vlada Združenih držav komaj še lahko izognila obtožbi genocida. Vendar právo — kakor je izjavil g. Matarasso — sicer razločuje med različnimi nagibi, a ne dopušča tega izmikanja: razlog za genocid, zlasti če traja že več let, je pač lahko tudi izsiljevanje. Lahko je izjaviti, da bo genocida konec, če se bo žrtev podvrgla — a tu gre samo za motivacijo, dejanje samo pa ostane kljub temu — brez vsake omejitve — načrtni genocid. Zlasti še tedaj, če grozi uničenje — kakor v tem primeru — enemu delu skupine, zato da bi bili prisiljeni vsi tisti, ki so ostali živi, podrediti se nasprotniku.

Ampak oglejmo si to stvar поблиže in raziščimo, kakšni so pogoji te alternative. Na jugu je položaj takšen: vojska požiga vasi, silovito in premišljeno bombardira in mori prebivalstvo, strelja na živino, uničuje vegetacijo in kulture z rastlinskimi strupi, mitraljira kar na slepo in povsod ubija, posiljuje in ropá: to je pač genocid v najstrožjem pomenu te besede. Drugače povedano: množično iztrebljevanje. In kaj je druga možnost? Kaj naj stori vietnamsko ljudstvo, da se izogne tej strašni smrti? Mar naj se pridruži ameriškim četam ali saigonskim vojakom in se pusti zapreti v tista »strateška naselja« ali »naselja novega življenja«, ki pa se od prvih razločujejo samo po imenu, skratka: v koncentracijska taborišča. Takšna taborišča poznamo iz številnih pričevanj: jetniki so obdani z bodečo žico in ne morejo v njih zadovoljevati niti svojih najosnovnejših potreb; stradajo in živijo v skrajno nehigienskih razmerah; natrpani so v šotorih ali pa se dušijo v tesnih prostorih. Uničene so vse oblike družbenega življenja: možje so ločeni od svojih žen, matere od otrok; družinskega življenja — ki ga Vietnamci tako spoštujejo — ni več. Ker pa so družine razpršene, pada število rojstev. Zatrtá je sleherna možnost verskega in kulturnega življenja. Celó delo — delo, nujno potrebno za vzdrževanje delavčevega življenja in življenja njegove družine — ni več mogoče. Ti nesrečneži so celo na slabšem kot sužnji: črnici so v Združenih državah kljub suženjstvu lahko razvili bogato kulturo; v Vietnamu pa je skupno življenje skrčeno na agregatno stanje, na zgolj vegetativno življenje. Če se hočejo prizadeti tega življenja rešiti, so vezi, ki nastajajo med temi atomiziranimi ljudmi, ki jih je razdejal bes,

lahko samo *politične*: naskrivaj se ponovno združujejo z namenom, da bi se skupaj uprli. Sovražnik pa to sluti, zato vsako taborišče dvakrat ali trikrat »postrgajo«, a celo s tem ne morejo poskrbeti za popolno varnost in morajo biti sile, ki atomizirajo skupno življenje, neprestano na delu. Če na primer okupatorji vrnejo prostost kakšni družini, ki je izgubila poglavarja, potem se otroci s starejšo sestro vred ali mlado materjo zatečejo v velemesto in tam povečajo število podproletariata: starejša sestra ali mati otrok še sami nimata od česa živeti, pa morata hraniti še več lačnih ust in padeta zato še globlje; podrejata se sovražniku. To pa, kar sem pravkar opisal in kar je na jugu usoda tretjine prebivalstva — kakor priča g. Duncan — ni nič drugega kakor vrsta genocida, ki jo prav tako obsoja konvencija iz leta 1948:

»Huda škoda, povzročena telesni ali moralni celovitosti pripadnikov določene skupine;

»Namerno podrejanje cele skupine takšnim življenjskim razmeram, ki morajo povzročiti celotno ali delno fizično uničenje;

»Ukrepi, ki ovirajo porajanje otrok pri določeni skupini;

»Prisilno preseljevanje otrok...«

Z drugimi besedami: ni res, da lahko Vietnamci izbirajo samo med smrtjo in podreditvijo. Zakaj v takšnih okoliščinah, v katerih so se znašli zdaj, je že podređitev sama isto kakor genocid. Raje recimo takole: izbirajo lahko samo med takojšnjo nasilno smrtjo in počasno smrtjo v obliki telesnega in moralnega propadanja. Sicer pa *izbire* ni in tudi ni mogoče izpolniti nobenega pogoja: naključje določene »operacije«, včasih pa tudi paničen strah sam odloča o tem, kakšne oblike genocida bo kdo deležen.

Mar je na severu kaj drugače?

Na eni strani grozi prebivalcem *iztrebitev*: ne samo vsakdanja nevarnost smrti, marveč tudi sistematično uničevanje gospodarskega ustroja: uničevanje, ki ne prizanaša ne jezovom ne tovarnam, od katerih naj ne bi »ostal kamen na kamnu«. Naklepni napadi na civilno prebivalstvo, zlasti kmečko. Uničevanje bolnišnic, šol in cerkva; nenehno prizadevanje za uničevanje vsega tistega, kar je v dvajsetih letih ustvaril socializem. Mar gre tu res samo za zastraševanje prebivalstva? Tega vendar ni mogoče doseči brez vsakdanjega uničenja čedalje večjega dela skupine. Sicer pa je to teroristično zastraševanje že samo po sebi glede na svoje psihosocialne posledice genocid: kdo ve, če zlasti pri otrocih ni vzrok duševnih motenj, ki jih bodo za dolgo, če ne za vse življenje pohabile, jim uničile zdravje?

Druga možnost je kapitulacija. Če bi jo Vietnamci sprejeli, bi bila njihova domovina prerezana na dvoje in bi Američani vzpostavili svojo diktaturo neposredno ali s posredovalci, jo vsilili njihovim rojakom, ali še bolje rečeno članom njihove družine, ki jih je razpršila vojna. Mar bi to neznosno ponižanje res končalo vojno? To nikakor ni gotovo: F.N.L. in R.D.V. (Fronta narodne osvoboditve) (Vietnamska demokratična republika) sta sicer pobratimsko povezani, vendar imata različno strategijo in taktiko, ker je njun položaj v vojni različen. Če bi F.N.L. nadaljevala boj, bi ameriški bombniki kljub kapitulaciji R.D.V. še nadalje pustošili. Če bi se pa vojna končala, potem vemo — saj nas o tem po-

učujejo uradne izjave — da bi se Združene države pokazale celo veliko-
dušne, saj so menda pripravljene prispevati cele gore dolarjev za obnovo
R. D. V. To pa pomeni, da bi s privatnimi investicijami ali s pogodnimi
posojili uničile ves gospodarski temelj socializma. In tudi to je genocid:
razkosanje neodvisne dežele na dva dela; sovražnik zasede eno in med
obeh polovic in tam vlada z nasiljem, z gospodarskim pritiskom uničuje
podjetja, ki jih je tako drago plačala druga stran, in ga s premišljenimi
investicijami drži za grlo: narodnostna skupina »Vietnam« s tem sicer
ni fizično iztrebljena, a vendar več ne obstaja: gospodarsko, politično in
kulturno je zatrta.

Prebivalci severa kakor tudi juga lahko izbirajo med dvema vrstama
uničenja: med kolektivno smrtjo ali družbenim razkrojem. Najpomemb-
nejše je to, da je ameriška vlada že preiskusila odpor F.N.L. in R.D.V.:
zaveda se, da uničenje ne bo nič zaleglo, če ne bo popolno: fronta
narodne osvoboditve je močnejša, kot je bila kadarkoli; severni Vietnam
neomajno vztraja. Že zaradi tega preračunana iztrebitev vietnamskega
ljudstva ne more imeti namena, da bi ga prisilila h kapitulaciji: ponu-
jajo mu mir, vedoč, da te ponudbe ne bo sprejel; in ta alternativa, ki je
pravzaprav samo fasada, skriva pravi namen imperializma: polagoma
doseči najvišjo raven stopnjevanja vojne, to je popolni genocid. Morda
nam bo kdo ugovarjal, češ da bi vlada Združenih držav lahko poskusila
takoj doseči svoj cilj in z bliskovito vojno očistiti Vietnam vseh Vietnam-
cev. Vendar takšen način pokola prebivalstva ne bi samo terjal uporabe
zapletenega vojaškega stroja, na primer razmestitev letalskih oporišč na
Tajskem, ki bi skrajšala za 5.000 kilometrov polete bombnikov, — mar-
več je poglavitni cilj »eskalacije« slej ko prej ta, da pripravijo buržo-
azno javno mnenje na genocid. Američanom se je to prizadevanje sila
obneslo: ponovna bombardiranja stanovanjskih četrti v Hajfongu in Ha-
noju bi bila še pred dvema letoma vzbudila silovite proteste, zdaj pa jih
spremlja nekakšna splošna brezbriznost, ki je bolj podobna otrpnemu
krču kakor ravnodušnosti. Američanom se je njihova igra posrečila:
javno mnenje vidi v tistem, kar je v resnici samo priprava na končni
genocid, le počasno in nenehno stopnjevanje pritiska. Mar je ta genocid
mogoč? Ni. Vendar je to odvisno od Vietnamcev in samo od njih, od
njihovega poguma in od čudovite učinkovitosti njihovih organizacij. Vlade
Združenih držav pa nihče ne bo mogel razbremeniti krivde za zločin
samo zato, ker sta razumnost in pogum njene žrtve ublažila učinke tega
zločina. Naš sklep bi bil torej lahko takšen: v ljudski vojni, temu za
našo dobo značilnemu pojavu, ki je odgovor na imperialistično agresijo
in hkrati boj za suverenost ljudstva, ki se zaveda svoje enotnosti, je mo-
goče dvoje: napadalec se umakne in sklene mir, ker je spoznal, da se mu
je postavil po robu ves narod; ali pa se zateče, zavedajoč se neuspešnosti
klasične strategije, k uničevanju prebivalstva, če to lahko stori, ne da bi
škodoval svojim koristim. Druge izbire nima; vendar je vsaj ta izbira
zmerom mogoča. Ker so se oborožene sile Združenih držav ugnezdile v
Vietnamu, ker stopnjujejo bombardiranja in pokole, ker si skušajo pod-
vreči Laos in nameravajo zavzeti Kambodžo, čeprav bi se lahko umak-
nile, ne moremo dvomiti o tem, da se je vlada Združenih držav, kljub
temu da svojo krivdo svetohlinsko taji, odločila za genocid.

Namen je razviden iz dejanj. In ta namen je bil nujno v naprej zasnovan. Morda je kakšna vojskujoča se stranka v kakšni drugi dobi nenadoma izvršila genocid iz strasti, dogajal se je v bitkah med plemeni in spopadi med fevdalci: protigverilski genocid, ta plod naše dobe, pa terja določeno organizacijo, vojaška oporišča, torej tudi podporo (izvaja se na daljavo), odobren proračun. Torej ga je treba premisliti in načrtno pripraviti. Mar to pomeni, da so se tvorca tega genocida jasno zavedali, kaj hočejo? Tega ne moremo tu dognati: treba bi bilo pretipati obisti tistim, ki so zanj odgovorni. Vendar lahko rečemo, da slaba puritanska vera dela čudeže. Morda so se nekateri sodelavci ameriškega zunanjega ministrstva že tako navadili lagati samim sebi, da si morda še zmerom domišljajo, da hočejo Vietnamu dobro. Po nedavnih izjavah njihovih glasnikov pa lahko domnevamo, da je teh nepristnih naivnežev čedalje manj, saj trdijo: sami sebe branimo, iz Vietnama ne bi odšli. četudi bi nas saigonska vlada prosila, itd... Vsekakor nam tega psihološkega slepomišljenju ni treba biti mar. Resnico bomo odkrili *na kraju samem*, v rasizmu ameriških vojakov. Ta rasizem, protičrnski, protiazijski, protimehiški je nekaj temeljnega, nekaj, kar je globoko ukoreninjeno in je obstajalo — bodisi skrito ali očitno — že davno pred vietnamskim spopadom. Dokaz je že v tem, da vlada Združenih držav ni hotela ratificirati konvencije proti genocidu: to sicer še ne pomeni, da je že leta 1948 nameravala iztrebiti cele narode, pač pa se je odrekla podpisu konvencije zato, ker bi prevzem takšnih obveznosti — po izjavah same ameriške vlade — nasprotoval notranji zakonodaji številnih držav članic ZDA. Z drugimi besedami — saj to je v zvezi — sedanji ameriški voditelji menijo, da imajo v Vietnamu proste roke, ker so njihovi predniki dajali potuho protičrnskemu rasizmu belih prebivalcev Juga. Bodi kakor hoče: od leta 1965 dalje je rasizem ameriških vojakov — od Saigona do 17. vzporednika — podivjal: mladi Američani trpinčijo Vietnamce, brez pomisleka uporabljati vojaški telefon v mučilne namene, streljajo na neoborožene ženske zgolj zato, da lahko takšen prizor naslikajo, breajo ranjene Vietnamce v spolovila, režejo mrtvecem ušesa in delajo iz njih trofeje. Še hujši pa so oficirji: neki general se je bahal — pred nekim Francozom, ta pa je pričal pred našim sodiščem — da je uprizarjal pravi lov na »Vicie« s svojim helikopterjem in da je streljal po poljih nanje s puško. Sevda to niso bili bojevniki vietnamske osvobodilne fronte — saj ti se znajo braniti — marveč kmetje, ki so sadili riž. Te zmedene glave (ameriških vojakov, op. prev.) čedalje manj razločujejo med Vietkongom in Vietnamci. Kar na splošno govoré, da je »dober samo tisti Vietnamec, ki je mrtev.« Ali pa nasprotno, a v bistvu isto: »vsak mrtvi Vietnamec je vietkongovec.« Kmetje se pripravljajo južno od 17. vzporednika na žetev riža. Nato pa pridejo ameriški vojaki, jim požgo hiše in hočejo prebivalce preseliti v kakšno »strateško naselje«. Kmetje ugovarjajo. Kaj hočejo tudi drugega storiti — brez orožja — proti tem Marsovcem? Kmetje pravijo: »Riž je tako lepo obrodil. Radi bi ostali tu, da bi pojedli svoj pridelek.« Že to zadostuje, da se mladi Američani razsrdijo do kraja. »Vietkongovci so vam to vtepli v glavo. Naščuvali so

vas k upor.« Ti vojaki imajo že tako zmedene pojme, da štejejo za »subverzivno nasilje« celo tiste šibke ugovore, ki jih je izzvalo njihovo lastno nasilje. Vsa ta dejanja pa nedvomno izvirajo iz nekega razočaranja: vojaki so prišli v Vietnam zato, da bi ga rešili, ga osvobodili komunističnih napadalcev — kakor so jim zatrjevali. Kmalu pa doženejo, da jih Vietnamci ne marajo — in potem niso več rešitelji, marveč samo še okupatorji. To je nekakšen začetek osveščanja: ne marajo nas, tu nimamo kaj iskati. Dalje pa ta njihova zavest ne seže: razsrjeni kratko in malo trdijo, da je vsak Vietnamec sumljiv že zato, ker je Vietnamec. In to je z neokolonialističnega stališča tudi res: Američani slutijo, da so v državljanski vojni civilisti njihovi edini vidni sovražniki, in jih zato zamrzijo, razisem pa opravi vse drugo. Ameriški vojaki z besnim veseljem odkrijejo, da so v Vietnamu zato, da bi te ljudi pobijali, čeprav so jim njihovi predpostavljeni prej zapovedovali, da jih je treba rešiti. Saj ni med temi Vietnamci nobenega, ki ne bi bil skrit komunist: dokaz je že v tem, da sovražijo Američane. V teh mračnih dušah, ki jim na daljavo usmerjajo misli, lahko odkrijemo resnico vietnamske vojne: ta resnica pa nič ne zaostaja za hitlerjevimi izjavami. Hitler je pobijal Žide zato, ker so bili Židje. Ameriška vojska pa muči in ubija v Vietnamu moške, ženske in otroke zato, ker so Vietnamci. V glavah teh vojakov tiči torej genocid, kljub vsem lažem in previdnim izjavam njihove vlade. Saj jih je prav ta vlada spravila v položaj, v katerem jim nič drugega ne ostane: genocid je njihov način življenja. Priča Martinson, neki mlad, triindvajset let star študent, ki je dva meseca »zasliševal« vietnamske ujetnike in ni mogel več prenašati spominov na te dogodke, nam je izpovedal: »Sem povprečen Američan, tak sem, kakršni so vsi drugi študentje, a vendar sem postal vojni zločinec.« In po pravici je še dodal: »Na mojem mestu bi postal vsak takšen kakor jaz.« Zmotil se je samo v tem, da je to nizkotne zločine naprtil vojni sploh, vsaki vojni. Ne, tu ne gre za vojno nasploh, za vojno kjerkoli, marveč prav za to vojno, ki jo vodi najmočnejša država sveta proti enemu revnih kmetov in ki jo doživljajo tisti, ki so jo sprožili, kot edini mogoč odnos med čezmerno industrializirano deželjo in premalo razvito deželjo — to je kot genocidni odnos, ki se izraža v obliki rasizma. Ta odnos je edini, ki pride tu v poštev — ali pa morajo Američani pustiti vse in oditi iz Vietnama.

Totalna vojna terja neko določeno ravnotežje sil, neko recipročnost. Pri kolonialnih vojnah te recipročnosti ni bilo, vendar so si osvajalci obetali od svojih kolonij toliko koristi, da je ta interes omejeval obseg genocidov. Sedanji genocid, najnovejši plod neenakomernega razvoja družb, pa je *totalna* vojna, ki jo *ena sama* od obeh strank vodi do konca in kjer ni *nikakršne recipročnosti*.

Ameriške vlade sicer ne zadene krivda, da je sama iznašla sodobni genocid, pa tudi ne krivda, da si ga je izbrala kot enega izmed mnogih možnih in učinkovitih odzivov na gverilsko vojno. Ameriška vlada ni na primer kriva tega, da si je iz strateških ali gospodarskih razlogov izbrala prav to sredstvo namesto kakšnega drugega. Genocid je pač *edini možni odziv* na upor *vsega ljudstva* proti njegovim tlačiteljem. Pač pa je ameriška vlada kriva, da se je odločila za agresivno politiko, za vojno, ki teži k popolnemu genocidu, namesto za politiko miru, edino,

ki bi lahko zamenjala agresivno politiko. Takšna politika bi pa nujno terjala revizijo poglavitnih ciljev, katere ameriški vladi vsiljujejo velike imperialistične družbe s svojim pritiskom. Ameriška vlada je kriva, da nadaljuje in stopnjuje vietnamsko vojno, čeprav sleherni izmed njenih članov vsak dan bolj jasno spoznava iz poročil vojaških voditeljev, da bi se dalo v Vietnamu zmagati samo tedaj, če bi »osvobodili« Vietnam vseh Vietnamcev. Kriva je, da se z zvijačami, dvoumnostmi, lažmi sebi in drugim vsako minuto bolj zapleta in nadaljuje, kljub izkušnjam, ki jih je doživela v tej edinstveni in neznosni preskušnji, pot, po kateri ni vrnitve. Kriva je, kakor je sama priznala — da vedé nadaljuje to vojno, ki naj rabi drugim za *soarilni zgled*, in da je napravila iz genocida dejanje, s katerim grozi vsem drugim narodom in jih izziva. Videli smo že, da je bil eden izmed činiteljev totalne vojne stalno naraščanje števila in hitrosti prevoznih sredstev. Že od leta 1914 dalje vojne ni več mogoče krajevno omejiti, marveč se mora razširiti na ves svet. Leta 1967 je pa ta proces še vse intenzivnejši, saj se vezi, ki spajajo *one world*, ta svet, ki mu skušajo Združene države vsiliti svojo vrhovno oblast, neprestano zožuje. Iz tega razloga — in ameriška vlada se tega dobro zaveda — je zasnovala sedanji genocid in ga izvaja v Vietnamu kot odgovor na ljudsko vojno ne samo proti vsem Vietnamcem, marveč proti vsemu človeštvu. Kadar se zgrudi kak vietnamski kmet na svojem riževem polju, ko ga zadene krogla, smo zadeti tudi vsi drugi. Vietnamci se torej borijo za vse ljudi na svetu, ameriški vojaki pa proti vsem. Pa ne v kakšnem prenesenem ali abstraktnem smislu. In ne samo zato, ker je genocid v Vietnamu zločin, ki ga je splošno obsodilo mednarodno pravo, temveč tudi zato, ker je izsiljevanje z atomsko vojno, to je s skrajno stopnjo totalne vojne. Pa tudi zato, ker so zaradi tega zločina, ki se dogaja vsak dan in pred očmi vseh, vsi tisti, ki ga molče trpijo, sokrivci tisti, ki ga izvršujejo, genocida, ki nas najprej poniža zato, da bi nas laže zaslužnil. V tem smislu se mora imperialistični genocid čedalje bolj zaostrovati: zakaj tista človeška skupina, ki jo hočejo kriveci s tem prizadeti in ustrahovati — *pri čemer je vietnamsko ljudstvo samo sredstvo* — je človeštvo v celoti.

Les Temps modernes — Prevedel Boris Verbič

R A Z P O T J E

Mitja Mejak

Pravzaprav je pred ustvarjalcem, ki bi rad zarezal duhovne sledove v naš čas, eno samo razpotje: kako v ta čas vključiti svojo izpoved in kakšen odnos zavzeti do temeljnih sestavin človekove zgodovine v sedanjem trenutku. Dilema ni nova, saj so se pred njo tako ali drugače znašle vse generacije, ne samo naša; nova je zgolj toliko, kolikor so najbrž današnja razmerja do sveta manj jasna, bolj zapletena in bolj tvegana od nekdanjih.